

Avromas Suckeveris

IŠ KNYGOS *ŽALIASIS AKVARIUMAS*

JANINA IR BESTIJA

– – Kol buvai gyva Janina, laiško tau taip ir neparasiau. Galiu dabar aiškintis, kad tokiam žmogui, kaip tu, būčiau turėjęs rašyti kitaip, negu savo draugams, bet nežinojau, kaip. Arba teisintis – tai būtų labiau įtikima ir arčiau tiesos – kad neturėjau tavo adreso. Žinojau, kam rašyti, bet nebežinojau, kur. Netrukus po mūsų paskutinio susitikimo pasibaigus karui, tu pradingai iš savo raudonų plytų mūrelio Vingyje, ant stataus Vilijos kranto. Girdėjau, kad gyveni Krokuvoje. Man pasakojo, kad įstojai į vienuolyną, tapai vienuole. Bet nieko tikro taip ir nesužinojau. Dabar jau tikrai žinau: nebėra Janinos. Dabar jau žinau tavo adresą: ten, kur visi žmonių vaikai susitinka paskutiniam pasimatymui.

Mane apėmė noras, skausmingas troškimas, būtent dabar papasakoti tau tai, ką tu puikiai žinai. Galėčiau pasakoti kitaip: tik lūpomis, kad neišgirstų niekas, tik tu. Galėčiau mesti į savo atmintį tik vieną pratisą garsą, tartum deimantą į lygų upės paviršių: Ja – ni – na. Ir ratilai sklisdami pasiektų tavo sielą... Bet negaliu išsigydyti nuo savo ilgametės rašymo girtuoklystės. Gerasis angelas pabus laiškanėšiu ir nugabens šitą laišką tavo adresu aname pasaulyje.

Buvo – nurodysiu žemišką datą – tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt trečiųjų metų balandis. Ištirpusio sniego srovės, negalėdamos pasirinkti krypties, plūdo nuo Panerių šlaitų žemyn į slėnį. Lygiai taip žmonių srautas negalėjo pakeisti savo krypties ir lyg stumiamas gamtos dėsnio plūdo vis žemyn ir žemyn į miško daubą.

Man iš dešinės žmonių sraute plaukė Cernė. Iš kuprinės ant jos pečių kyšojo dvi mažytės apsnūdusios rankelės, apkabinusios kaklą – tai jos dukrelė, gimusi vos prieš mėnesį. Cernės plaukai buvo juodi juodi, tas juodumas net blizgėjo kaip naktį apnuogintas chalefas.

Slenkant pro pušelių guotą, jau prie pat elektrinių Mirties Angelo vartų, apimta nevilties Cernė švystelėjo kuprinę į minkštą sniego pusnį, kurią pavasario saulė buvo apdairiai palikusi po medžių šakomis. Išgirdau, kaip ji sušnabždėjo nepasukdama galvos:

– Protėvių Dieve, apsaugok mano vaikelį.

Baisų vaizdą anapus elektrinių Mirties Angelo užtvarų aprašysiu tau, Janina, kada nors kitą kartą: tada, kai mes susitiksim, ir mūsų abiejų laikas bus pavirtęs į amžinybę. Dabar – tik pora sakinių, ne daugiau. Ugnis nutilo manęs taip ir nepasiekusi. Cernės alsavimas, nukirstas nuo jos lūpų, dar pleveno krištoliniame ore, skleisdamas šilto, šviežio pieno kvapą. Atsikėliau, įtraukiau savin jos kvapo, ir nežinau, kieno sparnai man išdygo, bet jie greitai mane iš ten išnešė.

Prie pušelių guoto, minkštame pusnies glėbyje niekieno nepajudinta gulėjo Cernės kuprinė, o joje – vos prieš mėnesį gimusi dukrelė. Užsidėjau kuprinę kaip šarvą, saugantį mus abu, ir pajutau jaukią šilumą.

Be baimės grįžau atgal į miestą tuo pačiu keliu. Ištirpusiame kelio vaške tebebuvo įspausti daugybės žmonių kojų antspaudai. Visi nukreipti priešinga kryptimi.

Ėjau – bet kur? Su Cernės dukrele – bet pas ką?

Tada ir atsiminiau tave, Janina. Mintyse nuaidėjus tavo vardui, išvydau mus prieš keletą metų, kai lydėjau tave namo iš Vilniaus universiteto. Visą kelią tylėjau, trokšdamas tik klausytis. Nenorėjau nutraukti tavo improvizacijos apie Adomo Mickevičiaus „Krymo sonetus“. Lyginai juos su Šopeno muzika. Ne su jo „Lopšine“ arba „Barkarole“, bet ypač su jo trumpais preliudais, kurie yra tobuli ir sau pakankami pasauliai, kur kas labiau meniški ir išgaubti už perkrautas kompozicijas...

Iš atminties man skaitei sonetą „Jūros tyla“:

*Jau vėjas vėliavėlę vos vos plėvesuoja,
Tylia krūtim banga alsuoja nuskaidrėjus;
Kaip sužadėtinė, svaigiom godom užėjus,*

Nubus, atsidūsės ir laimę vėl sapnuoja.¹

Norėjai mane įtikinti, kad tai nuostabiausias eilėraštis, priklausantis pasaulinei poezijai, ir ne *Vėlinės*, ne *Ponas Tadas*, o šitas sonetas yra Mickevičiaus kūrybos viršūnė.

Kai pasiekėm tavo raudoną mūrėlį Vingyje ant aukšto Vilijos kranto, vakaras jau kabojo ant trijų beržų, svyrančių šalia kiemo vartų. Pakviete mane užėiti ir viduje neuždegei šviesos. Iš karto pribėgai prie pianino ir paskambinai kažkurį Šopeno preliudą:

– Jo muzikoje klajoju kaip neaiškiose savo pačios nuojautose, o kai grįžtu iš klajonės, jaučiuosi taip, lyg būčiau laisvai kvėpavusi Dievo lankose.

Dabar pas tave, prie seno raudonai išdegtų plytų mūrelio, klajonė atvedė mane su kuprine ant pečių.

Trys beržai prie vartų klusniai nusilenkė kaip trys sukaustyti kunigaikščiai surūdijusiomis karūnomis.

Tu ir vėl sėdėjai prie pianino, o tavo laibi pirštai meldėsi virš klavišų.

Iškėliau iš kuprinės apsvaigusią Cernės mergytę ir paguldžiau ją ant tavo skreito.

Perskaitei mano veidą ir viską supratai. Tavo ilgi plaukai krito virš atkaltės. Tau ant kaktos pamačiau sidabro diademą su rubinu. Taip žaibas žaidžia tarp išsigandusių lietaus čiurkšlių.

Atleisk man, Janina, kad tą aukštąją akimirką tau nusidėjau. Aš pats ar kažkas manyje, bet tai vis vien. Netikėtai nusmelkė tamsi mintis: kas žino, gal tu dar pasigailėsi – – – ir paskubom sumurmėjau:

– Janina, atmink, kad vaiko motinos vardas – Cernė.

Tada iš karto pabėgau. Taip, pabėgau neatsisveikinęs, kaip žudikas nuo savo sąžinės.

¹ V. Mykolaičio-Putino vertimas. – *Vert. past.*

Pabandysiu tau priminti, ką pergyvenai paskui. Nors daugumą detalių tu pati man papasakojai, o kitas nuspėjau ir sudėliojau, kai po metų vėl apsilankiau pas tave tame pačiame raudoname mūrelyje, bet dabar rašydamas tau laišką jaučiu, kad žodžius mano sąmonei dūzgia anapusinės bitės, kad pasakoju ne aš pats, o jos, bitės, perduodančios man palikimą – raudonas tavo atminties aguonas.

Kai Cernės mergaitė pabudo tau ant kelių, jos verksmas susiliejo su Šopeno preliudu, kuris dar tebeskambėjo ore. Bet jau tada už lango pasigirdo, kaip šnopuoja bestija. Iš jos snukio veržėsi kimus stūgavimas, sumišęs su žmogišku juoku. Nuleidai užolaidas, užšovei ažuolinių durų sklendę, numaudei ir pamaitinai mergytę, sukalbėjai vakaro maldą, ir atsigulei miegoti, prie širdies priglaudusi vaiką.

Tačiau bestija buvo budri kaip mirtis. Jos akys skverbėsi pro durų plyšius. Ji užšoko ant stogo, kaukė į kaminą, o naktį užsitraukęs ledas traškėjo po jos letenomis, tykančiomis grobio.

Bestija buvo visur tuo pačiu metu.

Rytą atsikėlei sustiprėjusi, pakilesnės nuotaikos. Šeimininkėlei Salomėjai pasakei, kad pagimdei vaiką nuo meilužio, kurio motina vakar naktį atnešė jūsų neteisėtą kūdikį. Salomėja tave mylėjo labiau, nei save, ji buvo tavo auklė. Sūpavo tave lopšy. Labai anksti likai našlaitė. Tavo turtuolį tėvą, Karolį Špinaką, per medžioklę Belovežo girioje užmušė stumbras. Artimas tėvo bičiulis, pavarde Kotla, kurio vaidmuo per stumbrų medžioklę tau atrodė labai įtartinas, tuoj po šio įvykio pabėgo su tavo mama į Italiją. Iš ten ji siųsdavo pinigus, o Salomėja tave prižiūrėjo.

Mergaitei davei jos mamos vardą – Cernė, ir kartu su ištikimąja Salomėja ėmei ja rūpintis.

Tačiau bestija neatstojo nuo tavo namų. Ji draskė nagais palovio grindis ir gąsdino Cernės lėles.

Kai eidavai į bažnyčią, ji sekdamas tavo pėdsakais, o viduje slapta prisėlindavo taip, kad pamatytų tavo ašaras besimeldžiant. Jos pavidalas šmėkščiojo tarp Nukryžiuotojo erškėčių.

Bestija sekė ir tavo auklę. Nuplėsdavo jai skarelę, stvarstydavo už suknelės kraštų, apuostydavo jos pintinę, unksdavo, o Salomėjai einant pro šalį smėlyje išvedžiodavo kartuves.

Kaip priemonę apsiginti senutė priešais namų slenkstį pastatė sudužusį veidrodį. Velnias nieko nebijo, išskyrus savo paties veidą. Kai tik jis žengs per slenkstį, pamatys savo velnišką snukį ir sudrebės iš siaubo. Tris kartus apsivers ant laiptų, ir apsidaužęs visus šonus dings po velnių.

Tai nutiko gegužę. Lygiai po mėnesio, kai tau palikau Cernės Cernę. Oras buvo rausvas kaip mergaitės skruostai, pilnas alyvų žydėjimo ir jaudulingų kvapų. Trys beržai prie vartų drąsiai atskleisdavo savo mėnuliško atspalvio odą. Nuo tvirtų šakų dabar sviro karoliukų vėriniai, o ant jų suposi lengvi vėjo gūsi.

Kaip tik tada bestija pirmą kartą peržengė raudono mūrelio slenkstį ir patraukė tiesiai į tavo kambarį. Durys pačios jai atsidarė. Ji įėjo labai mandagiai, buvo elegantiška ir išsipusčiusi kaip lėlė.

– Mano vardas Hansas Obermanas, norėčiau, kad suteiktumėte man garbę su jumis susipažinti. Jis nusimovė baltas pirštines, priėjo arčiau, taikliai sumušė kulnais, pakėlė tavo ranką ir pasilenkęs palietė plonomis lūpomis tavo virpančius pirštus.

Tai buvo pirmas pažeminimas, pirma dėmė ant tyros tavo odos. Bet dar labiau tave nupurtė juodų jo batų blizgesys – jie buvo tokios pat spalvos, kaip poliruotas pianino dangtis. Šitie batai – dingtelėjo mintis – skirti trypti muzikai. Cernė ir muzika tau tapo viena.

Karininkas Hansas Obermanas nepasitenkino savo pirmąja pergale. Jis priėjo prie atviro pianino ir perbėgo pirštais klavišus, lyg per juos būtų perbėgusi pelė.

– Panele Janina Špinak, – jis vėl perbėgo klavišus, šįkart atgal. – Girdėjau, kad jūs vieniša, o būti vienišai karo metais ir liūdna, ir pavojinga. Esu pasirengęs jus ir pralinksminti, ir apsaugoti.

– Aš ne panelė, o ponija, ir ne Janina Špinak, o Janina Galinska, – atsakei. – Jus labai neteisingai informavo. Esu dviejų mėnesių dukrelės mama. Labai ačiū už jūsų pasiryžimą mane apsaugoti, bet tikiu, kad yra Aukščiausiasis, kuris mus saugo.

– Man tikrai naujiena, kad jūs jau mama, – šelmiškai nusistebėjo Hansas Obermanas. – Ar jūsų vyras namie?

– Ne, jau pusė metų neturiu iš jo jokios žinios. Jūs, vokiečiai, jį iš manęs atėmėte. Girdėjau, kad jis kažkur lageryje.

– Ar žinote, ponija Janina, kuo nusikalto jūsų vyras?

– Jo vienintelis nusikaltimas tas, kad jis visada buvo Lenkijos patriotas.

– Ką gi, taip galėjo nutikti. Vyksta karas, – Hansas Obermanas palingavo galva, lyg apgailėstaudamas. – Pabandyčiau jį surasti ir išlaisvinti.

Tokio košmaro kaip tą naktį dar nebuvai regėjusi nei sapne, nei tikrovėje.

Keturkojis Hansas Obermanas išsoko iš pianino ir priėjo prie lovos, kurioje šalia tavęs glaudėsi Cernė. Ant letenų mūvėjo baltas pirštines. Visas gauruotas kaip žvėris, o ant galvos – kariška kepurė su sidabrine kaukole. Letenoje tau ištiesė puokštę rožių – šviežių, tamsiai raudonų kaip audringo vakaro žara.

- Tai jums, Janina, dukrelės gimimo proga. Norėjau pasveikinti anksčiau, bet tik dabar sužinojau apie jūsų laimę. Atnešiau ir dovaną jūsų dukrelei. Ar galiu sužinoti jos vardą?

– Cernė.

– Gražiai skamba: Cer-nė. Gal tai, mieloji ponija, kieno nors iš jūsų giminės vardas?

– Taip, mano močiutės. Aš ją labai mylėjau.

– Jūs tikriausiai suklydote. Jūsų močiutės vardas buvo Jadvyga.

– Ne, nesuklydau. Juk kiekvienas turi dvi močiutes.

– Taip, taip, įdomu. Paprašysiu kunigo, kad nupūstų dulkes nuo archyvo metrikų.

Kai nubudai, prie tavo lovos sėdėjo Salomėja. Ji dėjo tau ant kakto ledą ir žegnojosi. O Cernė žaidė su pavasariu, jos balselis vis labiau skardėjo kaip išsilukštenusio iš kiaušinio jauniklio.

Bet Hansas Obermanas atėjo ir tikrovėje. Dvi savo kojas, matyt, paliko už durų, prie įėjimo. Šįkart buvo be uniformos, be juodų batų. Pilku civilio kostiumu jis atrodė kitaip.

– Mieloji ponija Janina, – nusilenkė. – Atleiskite, kad ateinu nekviestas, ir dar tada, kai jus kamuoja galvos skausmas. Atnešiau saldainių jūsų dukrelei Cernei.

– Iš kur jūs žinote mano vaiko vardą? – sudirgusi pašokai nuo lovos. – Aš jums nesakiau jos vardo!

Hansas Obermanas atsisėdo ant pianino kėdės prieš tave ir palengva išdėstė:

– Jums atrodo, Janina, kad aš ne žmogus, ar ne? Bet esu. Esu! Mes visi esame padaryti iš tos pačios medžiagos, kaip sapnai, anot Šekspyro. Štai aš per sapną ir sužinojau, kad jūsų dukrelės vardas – Cernė.

Pagalvojai, kad tai – košmaro tęsinys, bet buvai visiškai aiškaus proto. Kad įsitikintum, kandai į ranką, bet nepajutai skausmo, nes tai buvo ne tavo, o jo ranka.

Hansas Obermanas mėgino tave nuraminti:

- Tai pokštas, Janina. Vaikai kieme man pasakė, koks jūsų dukrelės vardas.

Hansas Obermanas dar kartą atsiprašė, paliko ant pianino saldainių maišelį ir skubiai pasišalino.

Praėjo mėnuo, tačiau bestija daugiau nesirodė. Vis dėlto jos šešėlis toliau šmėsčiojo tai lauke, tai viduj. O išvartyti šešėlį sunkiau, negu gyvą tvarinį. Saldainius įmetei į krosnį, kad Cernei susirgus nepagalvotum, jog bestijos dovana ją apnuodijo.

Nežinau, ką tau teko išgyventi tą mėnesį. Man žinomos tik kelios detalės, kurias tu pati papasakojai. Iš Italijos grįžo tavo motina. Vos ją pažinai, buvo susenusi kaip Salomėja. Pajutai jai beveik tokį gailestį, kaip mirusiam žmogui. Dabar ji norėjo ištaisyti skriaudą, kad likai dviguba našlaitė: mirusio tėvo ir gyvos, bet pradingusios motinos. Atvežė tau brangių papuošalų dėžutę. Nenorėjai jos priimti, bet rūpestis dėl Cernės nusvėrė.

Taip, savo tikrai motinai nepasakei, kad Cernė svetima, žydaitė. Papasakojai jai tą patį, ką ir Hansui, ir ji su didele meile ėmė rūpintis anūkėle.

Tuo metu Salomėja pajuto, kad dviejų motinų šiuose namuose per daug, ir atidavė Dievui savo kilnią sielą.

Šįkart Hansas Obermanas atėjo apsirengęs karininko uniformą ir atsivedė vilkšunį. Vokiečio veidas buvo gelsvai matinis, nupudruotas. Tačiau pudra nepajėgė nuslėpti raudonų dėmių, panašių į pirštų žymes, ant jo veido. Wilkšunis, laikomas už nikelio grandinės, buvo klusnus ir įpratęs prie statutinio elgesio. Jo nukaręs purpurinis liežuvis, ilgas ir aštrus, atrodė kaip drėgnas pjautuvas tarp dantų. Galvą su stačiomis ausimis buvo nuolat pakėlęs į šeiminką, pasirengęs atlikti solo koncertą, kai tik dirigentas Hansas Obermanas duos ženklą.

Cernė žaidė ant patiesto tigro kailio. Jos akių mėlynumas – lyg iš pasaulio sutvėrimo laikų. Pirmapradis mėlis. Jos pirmų, dar retų plaukučių sruogelės pynėsi į vieną kompoziciją su trimis beržais, matomais fone pro pravertą langą, ir saulės spinduliu, vikriai šokinėjusiu tarp šakų lyg jauna voverė.

Užstojai karininkui kelią ir pervėrei jį pilnu paniekos žvilgsniu:

– Kaip drįsta solidus kariškis eiti pas vaiką su vilkšuniu?

Karininkas ėmė aiškintis:

– Janina, šuo tikrai nieko nedarys, jeigu aš jam neliepsiu. Šiandien jį pasiėmiau dėl vienos vienintelės priežastis – kad saugotų mane patį.

– Nuo ko jis turi jus saugoti?

– Yra toks priešas. Nematomas priešas...

Hansas Obermanas staiga sudrebėjo, lyg jam kas būtų už apykaklės šliūkštelėjęs vandens. Raudonos dėmės dar labiau išryškėjo po pudros sluoksniu.

– Žinote, Janina, žiūriu į jūsų dukrelę ir labai stebiuosi: ji visiškai nepanaši į mamą.

– Jūs teigus, Cernė – kaip iš akies trauktas tėvas, bet sielą ji turi tokią pat, kaip mano.

Hansas Obermanas pakėlė balsą:

– Mes apieškojome visus lagerius, bet jos tėvo niekur nėra. Gal jos tėvas buvo ne lenkas?

Nusijuokei kaip tikra aktorė:

– Ne lenkas? Jūs teigus, mano vyras – negras. Ačiū, pone Obermanai, už tokias geras žinias. Bravo, mano mielas Stasiau, pabėgai!

Karininkas pažvelgė tau į akis vilkšunio žvilgsniu:

– Panele Janina, baikim šitą žaidimą. Mes viską ištyrėm. Nėra jokio Stasiaus, jūsų Cernė – žydė.

Juokas įstrigo tau gerklėje, bet tebeskambėjo iš savo paties inercijos.

Hansas Obermanas suspaudė tau petį:

– Janina, žinau, kad esate karšta katalikė. Tris kartus per savaitę einate į bažnyčią. Štai virš jūsų lovos kaba Jėzus. Jeigu dabar atsiklaupsite prieš jį, persižegnosite ir prisieksite, kad Cernė nėra žydų vaikas – aš jumis patikėsiu.

Atsiklaupei, persižegnojai ir prisiekei.

Tada įvyko tai, kas tau niekad nebūtų atėję į galvą: Hansas Obermanas, karininkas juodais batais, pravirko. Bestija verkė žmogiškomis ašaromis. Staiga jis išsitraukė mažą pistoletą, valterį, ir tris kartus šovė į savo ištikimai tupintį vilkšunį. Šūvių garsas buvo švelnus, lyg į langą barbentų vasaros kruša. Cernė netgi neišsigando. Ji jau buvo visam gyvenimui paragavusi mirtino savo motinos siaubo. Vilkšunis apsisuko apie Hanso kojas kaip žaislinis sukutis, paskui

tyliai nugriuvo ir išsitiesė kaip ramus katinėlis prieš tigro kailį. Atrodė, lyg miręs tigras būtų sudraskęs gyvą aviganį.

Viskas truko ne ką ilgiau, nei kelias sekundes.

Tada Hansas Obermanas puolė tau prie kojų, ėmė jas bučiuoti ir daužyti į grindis savo galvą.

Ar atsimeni, Janina, kas įvyko dar po kelių sekundžių?

Padėjai jam nutempti vilkšunį į rūšį. Hansas ten jį palaidojo, užkasė duobę, o ant viršaus užritino keletą supuvusių alaus statinių.

Kai abu sugrįžote į kambarį su pianinu, jo veidas buvo baltas kaip kreida, lyg siurbėlė būtų iščiulpusį visą jo tamsų kraują. Raudonos dėmės ant odos išnyko, kaip ir vilkšunio kraujo dėmės, kurias nuplovei nuo grindų karštu vandeniu.

Laimingas sutapimas, kad tavo motinos nebuvo namie. Ji būtų viską nedelsdama išplepėjusi kaimynams. Pastaruoju metu tavo motina buvo visai praradusi pusiausvyrą. Susirado mieste buvusį jūsų salono lankytoją, vaistininką, ir abu užsiiminėjo spiritizmo seansais, bandydami iškviešti jos vyro, žuvusio turtuolio Karolio Špinako, vėlę. Karolio vėlei pasirodžius, motina tikėjosi jam išpasakoti visas paskutinės medžioklės Belovežo girioje paslaptis.

Grindys po tavo kojomis vis dar siūbavo, buvai beprotiškai sukrėsta. Lyg sieloje būtų įvykęs žemės drebėjimas. Realybė maištavo pati prieš save. Bet kaip tik dabar Hansas Obermanas tapo itin dėmesingas ir kreipdamasis perėjo į „tu“:

– Janina, dar šiandien privalai iš čia bėgti. Tu, Cernė ir tavo motina. Rytoj bus per vėlu. Yra įsakymas jus visas areštuoti. Jūsų lauktų toks pat likimas, kaip žydų. Pasiruoškite. Atvažiuosiu vakare mašina ir jus iš čia išvešiu. Kur – turi pati iki vakaro sugalvoti. Gal kur nors turi giminaitį, gal draugą kokiam nors ūkyje. Aš irgi bandysiu dingti. Miškuose dabar reikia gerų kariškių. Ačiū tau, Janina, kad vėl atvertei mane žmogumi – –

Tai nutiko vėliau, atėjus kitam pavasariui.

Usačių miške, partizanų vado Trofimo Belousovo žeminėje kvepėjo šviežiais sakais, varvančiais iš samanotų eglių kamienų, suleistų į žemę. Žeminės stogas beveik nepastebimas, sulig atgijusia nuo polaidžio upeliukų žole. Eglės, visą gyvenimą augusios stačios, dabar bando suvokti, kaip joms augti gulsčiomis, prispaustoms vienai prie kitos ir apkamšytoms samanomis.

Trofimo Belousovo, Usačių miško partizanų būrio vado, kol kas nebuvo. Į žeminę mane atvedė ir liepė laukti jo adjutantas Griška, jaunas šviesiaplaukis žaliūkas, apžėlęs taip, kad veidas atrodė lyg apaugęs akuotais. Atsikapsčiau čia iš savosios partizanų bazės beveik už šimto kilometrų, tarp Kabilninko ir Medilo. Po marškiniais atnešiau Belousovui svarbią žinią, brigados vado Fiodoro Markovo surašytą ant drobės skiautės.

Iš žemės padarytais laipteliais į vidų leidžiasi vakaro saulė. Žeminės durys atviros – ji tartum juodas karstas be dangčio. Atrodo, kad vienoje jos pusėje dega laužas, o kitoje, kur aš sėdžiu ant trinkos, krenta jo šešėlis.

Įeina Trofimas Belousovas, už jo – Griška. Šalia plačiapečio adjutanto partizanų vadas atrodo kaip džiūsna. Žemas, liesas. Plati avikailio kepurė, kreivai užsmukusi ant ausies, dar labiau menkina jo siaurą kaulėtą veidą su skysta išsitaršiusia barzda ir piktais ūsais. Dešiniame lūpų kampe įkišta pypkė. Akys aštrios kaip geležinės adatos, kaktoje valdinga raukšlė, lyg tas žmogus bandytų pragręžti akmenis iki jų vidurių, kur slepiasi žiežirbos.

Atsistojau, atidaviau pagarbą ir pasakiau savo vardą. Paskui iš po marškinių ištraukiau ir padaviau jam drobinį laišką.

Vadas įsmeigė savo akių adatas į drobės skiautę, dar nebaigęs laiško vėl jas įbedė į mane, o tada skaitė toliau. Paskui pasitaisė kepurę, pamastė, ir sukdamas ūsą iškošė:

– Gerai, gerai...

Staiga jo tiesi raukšlė kaktoje pavirto zigzagu, ir Belousovas per stalelį pasilenkė virš manęs:

– Tai gal ir vokiečių kalbą moki?

– Šiaip sau, galima sakyti, kad moku.

– Gerai, gerai, – trinktelėjo pypkę į stalelio kampą, iškratė išrūkytą tabaką ir atsigręžė į adjutantą. – Griška, atvesk tą karininką, nieko neatsitiks, kad pakarsim jį kiek vėliau. Man į jį nūsispjaut, tik gaila, kad geras buvo „liežuvis“. Gal dar galėsime iš jo ką nors išmelžti.

Kai Griška išėjo atvesti karininko, Belousovas keliais sakiniais man paaiškino reikalą:

– Sugavom miške svarbų paukštelį. Vokiečių karininkas. Gal šnipas? Gal diversantas? Sunku susigaudyti. Prisistatė kaip partizanas, per susišaudymą netgi didvyriškai pakovojo. Jį atpažino iš Panerių pabėgęs berniukas, vilnietis. Kad buvo karininkas, neneigia, bet kažką slepia. Neturim čia nė vieno, kas padoriau suprastų vokiškai.

Saulėlydis išlipo iš žeminės savo raudonais batais. Šešėlis nuo mano pusės užėmė visą keturkampę erdvę tarp suguldytų eglių. Trofimas Belousovas uždegė žibalinę lempą. Kai sakų kvapas sugėrė žibalo kvapą, įėjo Griška ir pririštas už virvės belaisvis.

Man klausinėjant, karininkas pasakojo tą patį, ką Belousovas jau buvo girdėjęs. Jo vardas esąs Hansas Obermanas, gimęs Kelne. Prisipažįsta, kad žudė nekaltus žmones. Tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt trečiųjų birželį pabėgo iš savo karinio dalinio. Čia, Usačių miške, norėjo išpirkti savo kaltes.

– Gerai, gerai, – Belousovas nutraukė apklausą staigiu pypkės trinktelėjimu į stalo kampą. – Ne čia šuo pakastas. Paklausk tą Hansą, kodėl jis pabėgo iš dalinio? Kodėl išdavė savo tėvynę?

Kai išverčiau karininkui Belousovo klausimą, jis sudrebėjo kaip nusprūdusi įtempta spyruoklė:

– Leiskit man šitą atsakymą nusinešti į kapus.

Jau baigiu laišką, Janina. Tau jį nugabens gerasis angelas. Skaitysi ir atsiminsi, nes dauguma žodžių čia t a v o.

P. S.

Taip, neparašiau tau apie Cernės vestuves. Parašysiu kitą kartą. Kitą kartą – –

1971

Iš jidiš k. vertė Mindaugas Kvietkauskas